

Az élethez való jog fejlődése és alakulása az Amerika-közi Emberi Jogi Bíróságon

The Development and Evolution of the Right to Life in the Inter-American Court of Human Rights

Kaliman Sabrina Judith

doktorandusz
Szegedi Tudományegyetem
Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola
kalimansabrina@gmail.com

Absztrakt

Cél: A tanulmány célja, hogy megvizsgálja az élethez való jog fejlődésének és alakulásának különböző aspektusait az Amerika-közi Emberi Jogi Bíróságon belül. Emellett elemzi az e jog megsértésével kapcsolatos egyes eseteket, valamint azok eljárási és tartalmi vonatkozásait.

Módszertan: A cikk módszertani megközelítése a dokumentumelemzés és az esettanulmány. A kutatás során a dokumentumelemzés módszertani technikáját alkalmazzák. A célkitűzések elérése a dokumentumok vizsgálatával, olvasásával és kritikai elemzésével történik. A módszer lehetővé teszi, hogy a dokumentáció megfigyelése és elemzése révén visszatekintsünk, megértsük és értelmezzük a jelenlegi valóságot. A tanulmány tárgya az Amerika-közi Emberi Jogi Bíróság (IACHR). A fő források a bíróság működésére és az élethez való jogra vonatkozó doktrinális szövegek, valamint a bíróság jogérvényesítési esetjoga.

Megállapítások: A tanulmány elméleti fogalmakat határoz meg, továbbá megpróbálja értelmezni az erőszakos eltűnés bűncselekményét, amely nagyon fontos volt az élethez való jog fejlődése szempontjából az IACHR-ben, és amely emberiség elleni bűncselekménynek minősül. A tanulmány további fontos ismérve, hogy vizsgálja a nyomozási kötelezettséget, az élethez való jog eljárási szempontjait, az Emberi Jogok Amerikai Egyezménye 4. cikkének (Élethez való jog) értelmezését, és a rendvédelmi szervek erőszak-alkalmazásának arányosságát az élethez való jog megsértésével összefüggésben.

Magyar nyelvű utánközlés. Jelen cikk angol változata megjelent a Belügyi Szemle 2024. évi 12. számában. DOI link: <https://doi.org/10.38146/BSZ-AJIA.2024.v72.i12.pp2417-2438>

Érték: Az élethez való jog tanulmányozásával kapcsolatos fontos fogalmak ismertetése, esettanulmányként véve e jognak az Amerika-közi Emberi Jogi Bíróságon történő fejlődését és alakulását.

Kulcsszavak: élethez való jog, Emberi Jogok Amerika-közi Bírósága, arányosság, Emberi Jogok Amerikai Egyezménye

Abstract

Aim: To examine different aspects of the evolution and development of the right to life in the Inter-American Court of Human Rights. Moreover, to analyse certain cases related to the violation of this right and its procedural and substantial aspects.

Methodology: The methods chosen for this article are Documental Analysis and Case Study. To conduct the research, the methodological technique of documental investigation will be used. The objectives will be reached through the examination, reading, and critique analysis of the documents. The methodological technique selected allows through the observation and the analysis of documentation to look back, understand, and interpret the current reality. The subject of study is the Inter-American Court of Human Rights (IACHR). The main documents are going to be texts of doctrine about this tribunal and the right to life and the case-law of contentious cases of this Court.

Findings: This text establishes theoretical definitions. Furthermore, tries to define the crime of enforced disappearances that have been very important for the development of the right to life in the IACHR and which is a crime against humanity. Other important characteristic of this paper is that it examines the obligation to investigate, the procedural aspect of the right to life, the interpretation of Article 4 of the American Convention of Human Rights (Right to Life) and the proportionality of the use of the force of security forces in relation with the violation of the right to life.

Value: To give important concepts about the study of the right to life taking as case study the evolution and development of this right in the Inter-American Court of Human Rights.

Keywords: Right to Life, Inter-American Court of Human Rights, Proportionality, American Convention of Human Rights

A tanulmány néhány jellemzője

Azért választottam ezt a témakört a tanulmányhoz, mert ez a kérdés fontos egy olyan világban, ahol az élethez való jogot tömegesen megsértették és sérítik. Fontos e témakör kutatása és az általam megszerzett ismeretek közzététele.

E munka kapcsán fontos hangsúlyozni az élethez való jog és a személy biztonságához és szabadságához való jog közötti összefüggéseket; valamint a kínzás, megalázó vagy embertelen bánásmód, vagy büntetés tilalmát, amelyet az emberi jogokról szóló amerikai egyezmény 5. cikke tartalmaz. Ezek a jogok mind különböző módon kapcsolódnak egymáshoz.

Fontos hangsúlyozni, hogy az Amerika-közi Emberi Jogi Bíróság (IACHR) ítéletei az ügy érdemi és tartalmi kérdéseire vonatkoznak, és nem terjednek ki az ideiglenes intézkedésekre és az eljárási akadályokra.

Az élethez való jog az emberi jogok legfontosabb dokumentumaiban

Számos egyezmény, szerződés vagy nyilatkozat rendelkezik az élethez való jog védelméről. Ezek közül a legfontosabb emberi jogi dokumentum az 1948-as Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata. Ezeknek az egyezményeknek az alapja az élet önkényes megfosztásának tilalma. Az élethez való jog védelmének radikális változása, amely ezt a jogot integráns, egyetemes és oszthatatlan módon kívánta értelmezni, az 1993. évi Bécsi Egyezmény védelmi eszközeiből ered.

A személyek erőszakos eltűnésével kapcsolatos Amerika-közi egyezmény

A nők elleni erőszak megelőzéséről, szankcionálásáról és felszámolásáról szóló Amerika-közi egyezmény, más néven *Belém do Pará-i egyezmény* (Costa Rodrigues, 2005).

Jelenleg az emberi jogokat egymástól elválaszthatatlannak tekintik. Az emberi jogok védelmét megalapozó első dokumentum az 1948-as Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata volt. Ennek III. cikke meghatározza: „*Mindenkinek joga van az élethez, a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz.*” Lényeges kiemelni, hogy ez a cikk azt mutatja, hogy az emberi jogok általában véve oszthatatlanok, és leginkább ezt a három jogot – az életet, a szabadságot és a biztonságot – általában együttesen sérítik. Ez a nyilatkozat nem volt kötelező érvényű, ezért a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya kötelező jelleget ad e jog védelmének.

Az élethez való jog védelmét az emberi jogokról szóló amerikai egyezmény 4. cikke rögzíti. Ez a norma az első alszakaszban rögzíti az élethez való jog védelmét és az élethez való jog önkényes megfosztásának tilalmát. A következő alfejezetek azonban a halálbüntetéssel foglalkoznak, amelyet az Amerika-közi Emberi Jogi Egyezmény részes államai betiltottak.

Costa Rodrigues elismeri az emberi lény veleszületett méltóságát. A szerző ezt a cikket a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának 9. cikkével is összefüggésbe hozza, amely az önkényes letartóztatás vagy száműzés tilalmát rögzíti (Costa Rodrigues, 2005). Az élethez való jog megsértésének legtöbb, ebben a munkában vizsgált esete az önkényes fogva tartáshoz kapcsolódik, akárcsak az erőszakos eltűnések esetei. Más esetek az erőszak önkényes alkalmazásával vagy kínzással kapcsolatosak. Costa Rodrigues megállapítja, hogy valamennyi emberi jog érvényesülésének alapfeltétele az élethez való jog biztosítása, és ez minden állam pozitív kötelezettsége (Costa Rodrigues, 2005).

Cecilia Medina Quiroga *Az amerikai egyezmény: élet, személyes integritás, személyes szabadság, tisztességes eljárás és bírósági jogorvoslat* című könyvében megállapítja, hogy az élethez való jog védelmének érvényességi köre és tartalma összetett feladat. Ez összefügg azzal a vitával, hogy hogyan garantálják ezt a jogot, és nehéz összeegyeztetni a különböző álláspontokat (Medina Quiroga, 2005).

Ami az élethez való jog és annak más jogoktól való megkülönböztetését illeti, vita folyik arról, hogy ez csak jog-e, vagy az életben maradás az emberek kötelessége is, amelyet az államnak kell biztosítani. Az Emberi Jogok Amerikai Egyezménye 4. cikkének értelmezése nagyon összetett. Emiatt további kutatásokra van szükség annak meghatározásához, hogy az IACHR mit próbál megállapítani ítéleteiben, és mit nyilvánít nemzetközi jogként.

Az élethez való jog témakörének igen gazdag irodalma van, amely e jog számos aspektusát tárgyalja. Mint fentebb említettük, az élethez való jogról és annak jelentéséről, jellemzőiről, sőt az élethez való joggal kapcsolatos vitákról (abortusz, eutanázia stb.) is vannak írások. Mindezek nagyon hasznosak a téma bemutatásához. Ily módon lehetővé válik az élethez való jog holisztikus szemlélete az IACHR eseteinek elemzése előtt.

Medina Quiroga nem az élethez való jog méltóságának fontosságával foglalkozik, elemzése egy másik nézőpontból érdekes, amely az állam azon kötelezettségével kapcsolatos, hogy kivizsgálja az élethez való jog megsértését („*tisztességes eljárás*”), valamint a különböző jóvátételi formákkal, amelyek az élethez való jognak egy nagyon fontos aspektusát képezik.

Az élethez való jog fogalom meghatározásai és fogalmai

Renata Cenedesi Bom Costa Rodrigues az IACHR kapcsán megállapítja a méltóságnak mint az emberi lét nemtől, fajtól, vallástól, nemzetiségtől, társadalmi helyzettől vagy bármely más sajátosságtól független alapvető tulajdonságának fontosságát (2005). Az ember méltóságának fontosságát Hannah Arendt alapozta meg és dolgozta ki, amikor meghatározta az emberi jogok fontosságát még azelőtt, hogy azokat így nevezték volna el. Arendt több, az emberi jogokkal kapcsolatos problémával foglalkozik, de elméletet nem dolgoz ki. Politikai elméletének középpontjában azonban azok a problémák állnak, amelyek az emberi méltóságot biztosító jogok kudarcában gyökereztek (Isaac, 1996).

Costa Rodrigues célja annak megállapítása, hogy miért van szükség az élet jogi védelmének kiterjesztésére, kezdve az IACHR által hozott ítéletekkel. Fontos kiemelni, hogy Costa Rodrigues be akarja bizonyítani, hogy az IACHR joggyakorlata kiterjesztette az élethez való jog fogalmát. Javaslatára szerint elemezni kell az IACHR szerepét az élethez való jog védelmében. Az Emberi Jogok Amerika-közi Rendszerének két szerve van: Az Emberi Jogok Nemzetközi Bírósága és az Emberi Jogok Amerika-közi Bizottsága (Costa Rodrigues, 2005).

Ez az emberi jogok és a méltóság oszthatatlansága elvének megőrzését és újbóli megerősítését jelenti. Ez az a két elv, amely a jog átformálásának tengelyeként értelmezhető. Az elképzelés lényege, hogy az élethez való jog olyan kibővített koncepcióját kínáljuk fel, amely a polgári és politikai jogok, például a gazdasági, szociális és kulturális jogok szempontjait is magában foglalja (Costa Rodrigues, 2005).

Az élet elleni bűncselekmények elemzéséhez fontos meghatározni, hogy mit tekintünk életnek. Costa Rodrigues megállapítja, hogy a Spanyol Királyi Akadémia szótára szerint a „Vida” (spanyolul élet) a latin Vita ([URL1](#)) szóból származik. Ez olyan erőt vagy tevékenységet jelent, amely jelentős mértékben belső, és amely révén az azt birtokló személy működik. Emellett pontosabb fogalom lehet még az is, hogy ez az a tér, amely egy ember, állat vagy növény születésétől annak elhunytáig tart. Egy tisztán naturalista felfogás szerint nyugodtan mondhatjuk, hogy az élethez való jog a saját fiziológiai és biológiai léthez való jog (Costa Rodrigues, 2005).

Megállapítható: az itt vizsgált szerzők számára az élethez való jog – García Huidoboro kivételével (García-Huidoboro, 2014) – minden emberi lény méltóságával elválaszthatatlanul egyesül. Arendt és Costa Rodrigues gondolatait követem a személy méltóságának az élethez való jogban betöltött szerepéről.

Az élethez való jog elleni bűncselekmény megértéséhez figyelembe kell venni e jog bizonyos sajátosságait:

- 1) Az összes többi jog ontológiai alapja.
- 2) Ennek a jognak a megsértése visszafordíthatatlan, az emberi életet nem lehet visszaadni, és ez azt jelenti, hogy ezen jog címzettje már nem létezik.
- 3) Az élet meghatározása konfliktusokat generál az etikai, erkölcsi és vallási fogalmak között, ami vitákat szül az abortuszról vagy az eutanáziáról (García-Huidoboro, 2014).

Ez a tanulmány nem fog vitába szállni az abortuszról, az eutanáziáról vagy a halálbüntetésről szóló véleményekkel, még akkor sem, ha ezek az élethez való jogról szóló természetes vita részét képezik.

E cikk számára létfontosságú, hogy elismerjük az élet jogi védelméhez való jog létezését, amelyet mind nemzeti, mind nemzetközi szinten emberi jogként ismernek el. Ez azt jelenti, hogy minden ember e jog címzettje, pusztán emberi mivolta miatt.

Az élethez való jog különböző koncepciói

Fontos, hogy megállapítsuk García-Huidobro gondolatait az élethez való jog öt különböző felfogásáról. A szerző azt állítja, hogy az élethez való jog öt koncepcióját lehet azonosítani:

- 1) Az egyik azt állítja, hogy az élethez való jog az emberi méltósággal éléshez fűződő jogból áll.
- 2) A másik azt állítja, hogy ez a jog a megfelelő élethez való jogból, vagy a méltósággal éléshez való jogból áll.
- 3) Egy harmadik azt a felfogást javasolja, hogy az élethez való jog abból a jogból áll, hogy megkapjunk mindent, ami minimálisan szükséges ahhoz, hogy ne haljunk meg azonnal.
- 4) A negyedik elgondolás azt javasolja, hogy az élethez való jogot egyszerűen úgy értsük, mint a jogot arra, hogy ne öljenek meg.
- 5) Egy ötödik álláspont azt az elképzelést vallja, hogy ez a jog abban áll, hogy nem ölnek meg minket önkényesen (García-Huidoboro, 2014).

A szerző művének első részében rögzítette a jogot arra vonatkozóan, hogy ne lehessen önkényesen gyilkolni. Ez a felfogás abból az alapból indul ki, hogy az élethez való jog tárgya nem az élet mint fenomenális valóság, hanem egy harmadik fél magatartása, amely önkényesen megöl egy másik személyt. E

koncepció különbözik az élet biológiai fogalmától, mely a születéstől a halálig terjedő időszakot érti (García-Huidoboro, 2014).

Az élethez való jog és az élet közötti különbségtételnek és annak megértésének, hogy az élethez való jog tárgya nem maga az élet, több oka is van.

Az élethez való jog tárgyának meghatározásához egy általános gondolatmenettel kell kezdeni. A jog olyasvalami, ami jogi kapcsolatot feltételez más alanyokkal. A jog tárgya nem lehet dolog vagy entitás, mert a jog a titulus és a dolog közötti kettős viszonyként fog strukturálódni. A diadikus viszony nem bír jogi relevanciával, mert nem szabályozza harmadik személyek magatartását.

Egy másik ok, amiért elvethetjük, hogy az élethez való jog tárgya az élet lenne, az az, hogy valaki elveszítheti az életét mint fenomenális valóságot (vagy biológiai támogatást) anélkül, hogy az élethez való joga sérülne. Valójában egy személy meghalhat anélkül, hogy önkényesen megölnék. Ennek ellentéte az, hogy minden haláleset emberölés útján történik.

Az alkotmányos joggyakorlat fejlődését az élethez való jog fejlődésével összehasonlítva García-Huidoboro (2014) meghatározza az élethez való jog különböző felfogásait. Az első felfogás fenntartja, hogy az élethez való jog az élethez, az életben maradáshoz vagy a további élethez való jogból áll.

García-Huidoboro kritikusan nyilatkozott erről a hozzáállásról, mondván:

- a) Egyrészt, az élethez vagy életben maradáshoz való jog magában foglalja a nem meghaláshoz való jogot. A szerző szerint ez abszurd, hiszen ez egy múlandó fiziológiai állapot. Valójában minden ismert életforma meghal egy adott pillanatban. Az élethez való jognak ez a felfogása halhatatlanságot feltételez.
- b) Másrészt számos tényező járulhat hozzá ahhoz, hogy egy személy nem tud tovább élni vagy életben maradni. A szerző szerint a legfőbb példa erre az, amikor egy ember gyógyíthatatlan betegségben szenved és meghal. A jogokat nem tudjuk úgy felfogni, hogy azok akkor is megsértettnek értelmezhetők, ha sem az embernek, sem az államnak nincs köze hozzájuk.
- c) García-Huidoboro szerint úgy kell értelmeznünk a jogokat, mintha azokat az állam biztosítaná, legalábbis bizonyos értelemben. Ezért az élethez való jogot nem érthetjük úgy, mint az életben maradás jogát, mert az állam nem tudja biztosítani az életet, mivel az ember nem halhatatlan. Fontos megállapítani a különbséget aközött, hogy azt mondjuk, hogy az élethez való jog az élethez való jogot jelenti, és aközött, hogy az élethez való jog magában foglalja azt a jogot, hogy ne lehessen önkényesen ölni. A különbség abban rejlik, hogy az utóbbi gondolat nem követeli meg a halhatatlanságot (García-Huidoboro, 2014).

García-Huidoboro bírálja a második felfogást is, amely szerint az élethez való jog nemcsak az életben maradás jogát jelenti, hanem a jó és méltóságteljes élethez való jogot is. Megállapítja, hogy a jól élni egy homályos fogalom. Emellett az emberi lét méltósága, anyagi és szellemi feltételei nem lehetnek összefüggésben az állammal és annak magatartásával (García-Huidoboro, 2014). Nem érték egyet a szerző ezen álláspontjával, figyelembe véve, hogy a szerződések és a Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának értelmezése megállapította, hogy a méltósággal való élet anyagi feltételeit az államnak kell biztosítania. Ezeknek a normáknak az a lényege, hogy az ember teljesítheti a méltóságteljes élethez szükséges minimális feltételeket, mint például az élelem, a lakás vagy az oktatás. Ugyanez az érvelés alkalmazható az élethez való jog harmadik felfogására, amely megállapítja, hogy az élethez való jog magában foglalja azt a jogot, hogy az embernek megadják azt, amire minimálisan szüksége van az élet folytatásához (García-Huidoboro, 2014).

A negyedik felfogás szerint az élethez való jog magában foglalja azt a jogot, hogy ne öljenek meg minket. A szerző szerint ez a felfogás azért nem elfogadható, mert ha nem tartalmazza az önkényesség záradékát, akkor ez a jog abszolút joggá válik. A problémát ezzel a jogos védelem jelenti (García-Huidoboro, 2014). Egy személy akkor ölhet meg egy másikat, ha az a saját életét veszélyezteti. Ebben a kérdésben egyetértek a szerzővel.

Fontos tisztázni, hogy szerintem García-Huidoboronak értékes érvei vannak az élethez való jog különböző felfogásaival kapcsolatban, azonban az általa leírtakat nem tudom úgy értelmezni, ahogyan ő értelmezi, és sok esetben nem értek egyet az érveivel.

Összegzésképpen García-Huidoboro összefoglalja, hogy számára az élethez való jog csak úgy értelmezhető, mint az a jog, hogy az embereket ne öljék meg önkényesen. Szintézisként megállapítja, hogy az élethez való jog mit jelent:

- a) Az elsődleges kötelezettséget, hogy nem szabad önkényesen megölni egy másik embert.
- b) Pozitív másodlagos kötelezettséget arra, hogy megelőzzük, hogy valakit önkényesen megöljenek. E kötelezettségekből több van, és ezeket meg kell határozni.
- c) Végül a pozitív kötelezettségek a jog biztosítására és betartására irányulnak, amit meg kell határozni (García-Huidoboro, 2014).

Az utolsó részben egyetértek a kutatás tárgyát kidolgozó szerzővel az élethez való jognak az emberöléssel, azaz egy személy önkényes megölésével történő megsértésével kapcsolatban.

Két olyan szerzőt választottam ehhez a fejezethez, akik ellentétes állásponton vannak az élethez való joghoz kapcsolódó értékek tekintetében. Costa Rodrigues,

akinek a véleményét követem, úgy véli, hogy az ember eredendő méltóságának a lényegi értéke összefügg az ember élethez való jogával. García Huidoboro, bár olyan elképzeléseket állít fel, amelyek szerint az élethez való jog első és második fent említett felfogása a méltósághoz kapcsolódik, bírálta ezt a felfogást, és arra a következtetésre jutott, hogy az élethez való jog egyetlen valódi felfogása az, hogy nem szabad önhatalmúlag ölni. Úgy vélem, hogy fontos megismerni minden nézőpontot és elképzelést, és ehhez fontos olyan szerzők munkájának elemzése, akik nem azonos gondolatmenetet képviselnek.

Az erőszakos eltűnések az Amerika-közi Emberi Jogi Bíróság előtt

Az IACHR joggyakorlatában az egyik leghírhedtebb bűncselekmény az erőszakos eltűnés. Ez a bűncselekmény az élethez való jog súlyos megsértése, és az IACHR is elismerte ezt a bűncselekményt. A bíróság megállapította, hogy ez az állam azon kötelezettségének sérelmét jelenti, hogy az élethez való jogot hatékonyan és preventív módon garantálja. Egy személy erőszakos eltűnésének bűncselekménye az Emberi Jogok Amerikai Egyezményében elismert számos jog többszörös és folyamatos megsértését jelenti. Latin-Amerikában az erőszakos eltűnések az 1970-es évtizedben kezdődtek, és sajnos ez a bűncselekmény még mindig létezik. Ezt a bűncselekményt azért követik el, hogy a társadalomban általános félelem és bizonytalanság állapotát teremtsék meg (Costa Rodrigues, 2005).

Az IACHR 1989-ben hozta meg az első ítéletet az erőszakos eltűnésről. Az 1990-es évtizedben, az erőszakos eltűnésekről szóló Amerika-közi egyezmény elfogadásával nagy változások következtek be a részes államok belső szabályozásában. Ez az egyezmény meghatározza az erőszakos eltűnés fogalmát, és megállapítja, hogy az állam nem mentesülhet a felelősség alól egy olyan személlyel szemben, aki azt állította, hogy megfelelően engedelmességet a felsőbb utasításoknak, amelyek engedélyezték vagy megállapították az erőszakos eltűnést. Továbbá ez az egyezmény megállapította: az e bűncselekményért felelős személyeket csak az illetékes általános bíróságok ítéltethetik el, megszüntetve minden lehetőséget a különleges joghatóságra, mint például a hadsereg, és megszüntetve az e vádakra vonatkozó mentességeket (Costa Rodrigues, 2005). Ez jelentős változás volt, figyelembe véve azt, amit a diktatúrával rendelkező országok hoztak létre, amelyek lehetővé tették ezeket a mentességeket vagy bírói ítéleteket. Az egyetlen enyhítő körülmény az, ha az eltűnt személy élve kerül elő, vagy ha az elítélt információval szolgál a bűncselekményről.

Megállapítható, hogy az erőszakos eltűnések három alapvető jog megsértését jelentik. Az 5. cikk – személyes integritás, a 7. cikk – személyes szabadság, és a 4. cikk – élethez való jog. Az IACHR úgy döntött, hogy az élethez való jog akkor is sérül, ha a halál nem bizonyított. Az IACHR megállapította, hogy az élethez való jog megsértése minden olyan erőszakos eltűnése ügyben fennállt, amelyben az IACHR ítéletet hozott, és ezek mind olyan áldozatokra vonatkoztak, akiknek a holtteste nem került elő (Medina Quiroga, 2005).

Számos jog megsértése erőszakos eltűnés esetén

Az IACHR gyakorlatában az erőszakos eltűnéssel kapcsolatos első ügy a Velásquez Rodríguez V. Honduras volt. Az IACHR megállapította, hogy ez a bűncselekmény az állam azon kötelezettségének megsértését jelenti, hogy az élethez való jogot hatékonyan és preventív módon biztosítsa. Az ítéletet követően az élethez való jog jogi védelmének kiterjesztésére került sor az IACHR 1990-es években hozott határozataiban. 1994-ben elfogadták a személyek erőszakos eltűntetéséről szóló Amerika-közi egyezményt (Velásquez Rodríguez kontra Honduras ügy).

Hondurast elmarasztalták, amiért nem garantálta az egyezményben meghatározott jogok megsértésének megakadályozására vonatkozó kötelezettségét. A Velásquez Rodríguez-ügy példaértékű volt az IACHR és más bíróságok számára, és ezt az ítéletet számos későbbi határozatban idézték és használták alapul. Renata Cenedesi Bom Costa Rodríguez a következőképpen állapítja meg ennek az ügynek a jelentőségét: *„Ez az ítélet az első lépést jelenti az élethez való jog fogalmának kiterjesztése felé, hogy ezt a jogot ne korlátozó formában fogjuk fel, és az államoktól azt a pozitív kötelezettséget követeli meg, hogy minden szükséges óvintézkedést tegyenek az élethez való jog védelme és megőrzése érdekében.”* (Costa Rodrigues, 2005).

Az állam kötelezettsége, hogy az életet aktív cselekvéssel és a szükséges intézkedések elmulasztásának elkerülésével védje. Ez azt jelenti, hogy az államnak pozitív és negatív kötelezettsége is van az emberi élet védelmére.

Az emberi jogokról szóló amerikai egyezmény 4. cikkének értelmezése és az ezzel kapcsolatos esetek

Az Emberi Jogok Amerikai Egyezményének 4. cikke kimondja: *„4. cikk. Az élethez való jog.*

1. Minden embernek joga van ahhoz, hogy életét tiszteletben tartsák. Ezt a jogot törvényesen és általában a fogantatás pillanatától kezdve védeni kell. Senkit sem lehet önkényesen megfosztani az életétől.
1. Azokban az országokban, amelyek nem törölték el a halálbüntetést, az csak a legsúlyosabb bűncselekményekért és csak az illetékes bíróság jogerős ítélete, valamint az ilyen büntetést megállapító, a bűncselekmény elkövetése előtt hozott törvény alapján szabható ki. Az ilyen büntetés alkalmazása nem terjeszthető ki olyan bűncselekményekre, amelyekre ez jelenleg nem vonatkozik.
2. A halálbüntetés nem állítható vissza azokban az államokban, amelyek eltörölték azt.
3. Politikai bűncselekményekért vagy az azokkal kapcsolatos köztörvényes bűncselekményekért semmiképpen sem szabható ki halálbüntetés.
4. A halálbüntetés nem szabható ki olyan személyekre, akik a bűncselekmény elkövetésekor 18 év alattiak vagy 70 évnél idősebbek voltak; nem alkalmazható terhes nőkre sem.
5. Minden halálra ítélt személynek joga van amnesztiát, kegyelmet vagy a büntetés enyhítését kérni, amely minden esetben megadható. A halálbüntetés nem szabható ki, amíg az ilyen kérelem az illetékes hatóság határozatára vár.”

Ha csak az első alszakaszt olvassuk, úgy tűnik, hogy a jog abból áll, hogy az embert nem foszthatják meg önkényesen az életétől, hogy ez a jog minden emberi lényt megillet, és kimondja, hogy ezt a jogot törvény védi. A következő öt alszakasz rögzíti a halálbüntetést. Az egyezmény szerkesztői többnyire a halálbüntetés ellen voltak, de az egyezmény megírásakor nem történt egyeztetés az államokkal, ezért az elsődleges gondolat az volt, hogy megpróbálják minél jobban kizárni az állam azon lehetőségeit, hogy megfosszon egy személyt az életétől. Medina Quiroga megállapítja, hogy ezt a cikket úgy kell értelmezni, mint az élethez való jog tiszteletben tartását, de az államok kötelezettségének megértését is. Pozitív és negatív kötelezettség, hogy garantálják az olyan intézkedések végrehajtását, amelyek lehetővé teszik a jog hatékony érvényesülését.

A szerző megállapítja: a 4. cikk (1) bekezdése minden olyan ember élethez való jogát szentesíti, aki tiszteletben tartja saját életét, és emiatt senkit sem lehet önkényesen megfosztani az életétől. Ez azt jelenti, hogy legalábbis bizonyos körülmények között tilos, hogy az állam megfosszon egy személyt az életétől (Costa Rodrigues, 2005).

Az élethez való jog nem abszolút abban az értelemben, hogy léteznek olyan helyzetek, amelyekben lehetséges megfosztani egy személyt az életétől anélkül,

hogyan az egyezmény 4. cikkének (1) bekezdését megsértenék. Ilyen lehetőség például a bíróság által megállapított halálbüntetés kiszabása (Costa Rodrigues, 2005).

Egy másik lehetőség az élet jogszerű védelme érdekében az egyén életének elvétele, akár önmaga, akár egy harmadik fél védelmében. Ez azokat a körülményeket jelenti, amelyek jogos védelemhez vezetnek, amely nem szerepel konkrétan az Emberi Jogok Amerikai Egyezménye 4. cikkének szövegében, de megjelenik az Emberi Jogok Európai Egyezményének 2. cikkében, amely az élethez való jogot védi. Az élet megfosztásának harmadik lehetősége a rendvédelmi szervek részéről a törvényes erőszak jogszerű alkalmazása a jogszerű cél érdekében történő üldözés során (Costa Rodrigues, 2005). Ez egy nagyon veszélyes fogalom, mivel a biztonsági erők néha túllépik a feladatukat, és visszaélnak az erejükkel, ami emberek halálát okozza. A cikk 4.1. alpontja hozzáteszi, hogy az élethez való jogot „a törvény védi”, ami az állam pozitív kötelezettségét jelenti. Ez kibővíti az állam szerepvállalásának körét. Magában foglalja az állam képviselőinek magatartását befolyásolni képes intézkedéseket, valamint az egyes személyeket. E pozitív kötelezettség révén az államnak meg kell tennie a szükséges intézkedéseket, jogalkotási vagy más jellegű intézkedéseket, hogy megelőzze az élethez való jog megsértését, illetve szankcionálja az elkövetett jogsértéseket, figyelembe véve az Emberi Jogok Amerikai Egyezményében foglaltakat, és a joggyakorlaton keresztül a normák fejlődését (Costa Rodrigues, 2005).

Ahogy a szerző összefoglalta az IACHR számos határozatában megfogalmazott elveket: *„Az élethez való jog és más, az Amerikai Egyezményben rögzített jogok aktív védelme az állam azon kötelességében áll, hogy garantálja az állam joghatósága alá tartozó valamennyi ember jogainak szabad és egyértelmű gyakorlását, és megköveteli, hogy az állam meg hozza a szükséges intézkedéseket az élet megfosztásának és az emberi jogok egyéb megsértésének büntetésére, valamint annak megakadályozására, hogy e jogok bármelyikét a saját rendvédelmi szervei vagy beleegyezésével eljáró harmadik fél megsértse.”* (Bulacio kontra Argentína ügy).

Emellett, ha egy személyt letartóztat a rendőrség, akkor nagyon nehéz helyzetbe kerül, mivel elveszíti a kapcsolatot a külvilággal, és más alapvető joga, például a testi épsége is veszélybe kerülhet.

Medina Quiroga szerint ez egy új cselekvési területet nyit az állam előtt, amely az állam alkalmazottainak ellenőrzésére vonatkozó megfelelő eljárási normák megfogalmazásához, egy független és pártatlan szerv létrehozásához kapcsolódik, amely az ellenőrzést és ezen intézkedések rendszeres és különbség nélküli alkalmazását végzi, azzal a céllal, hogy az esetleges jogsértőket kiszűrje.

Medina Quiroga kiemeli, hogy mit határozott meg az IACHR az élethez való jog és minden emberi jog megsértése esetén az elkövetők megbüntetésének fontosságáról, ami azzal függ össze, hogy az Emberi Jogok Európai Bírósága hogyan alakította ki az élethez való jogot a joggyakorlatában.

Az IACHR leszögezte: ha „*egy jogsértés büntetlenül marad egy államban oly módon, hogy az áldozat nem kapja vissza jogai teljességét*” (Bulacio V. Argentína ügy). Ezt úgy értelmezi, mint a joghatósága alá tartozó személyek szabad és egyszerű joggyakorlásának biztosítására vonatkozó kötelezettséget.

A büntetlenség nagyobb részét az élethez való jog feltételezett megsértése esetén a bíróság passzivitása okozza, amelynek feladata az élethez való jog feltételezett megsértésének ügyében való döntés. A legnyilvánvalóbb azonban az, amely az amnesztiatörvények következményeként jön létre.

Ha a halál nem feltétlenül szándékos erőszak alkalmazásának következménye, akkor a felettes szervnek kell megvizsgálnia a tényeket, figyelembe véve az Emberi Jogok Amerikai Egyezményében foglaltakat. Ily módon kell eldönteni, hogy az egyezményvel összeegyeztethető emberi jog séreلمéről van-e szó. Először is meg kell vizsgálni, hogy volt-e olyan norma, amely felhatalmazta az adott hivatalos személyt erőszak alkalmazására. Másodszor, hogy az erőszakot a jog által megengedett cél elérése érdekében alkalmazták-e. Végül, hogy az élet megfosztását eredményező intézkedés „szükséges-e egy demokratikus társadalomban”. Alapvető fontosságú annak vizsgálata, hogy az intézkedés alkalmas és arányos-e, és hogy nem létezik-e más alternatíva a cél elérésére.

Az IACHR gyakorlatában számos érdekes esetet lehet elemezni az élethez való jog e speciális aspektusával kapcsolatban. Az első, az IACHR által elbírált, erőszakos eltűnéssel kapcsolatos ügy: Velásquez Rodríguez kontra Honduras (Velásquez Rodríguez vs. Honduras ügy). Ez az ítélet paradigmátikus pont volt e bíróság és más bíróságok számára, és számos későbbi határozatban idézték és használták háttérként. „*Ez az ítélet jelenti az első lépést az élethez való jog fogalmának kiterjesztése felé, mivel nem korlátozó formában fogja fel ezt a jogot, és az államoktól azt a pozitív kötelezettséget követeli meg, hogy minden szükséges intézkedést tegyenek az élethez való jog védelme és megőrzése érdekében.*” (Costa Rodrigues, 2005). Ezt az ügyet az Emberi Jogok Amerika-közi Bizottsága 1986. április 24-én terjesztette az IACHR elé. A kereset megállapította a 4. cikk (élethez való jog), az 5. cikk (személyes integritáshoz való jog) és a 7. cikk (szabadsághoz való jog) megsértését. Manfredo Velásquez Rodríguezt a hondurasi állam fegyveres erőinek tagjai bírósági végzés nélkül megfosztották szabadságától, és nyomtalanul eltűnt. Hondurast elítélték az Emberi Jogok Amerikai Egyezménye fent említett cikkeinek megsértése miatt. Az államot azért is elítélték, mert nem garantálta az egyezményben meghatározott jogok

megsértésének megakadályozására vonatkozó kötelezettségét. Ki kell emelni, hogy ez az állam mindkét kötelezettségét mutatja: a pozitívat, amely magában foglalja az élethez való jog sérthetlenségét, és a negatívát.

Az IACHR egy másik kritikus ügye a Panel Blanca (Paniagua Morales és társai), mert kiterjeszti az áldozat fogalmát („Panel Blanca” [Paniagua Morales y otros] vs. Guatemala ügy). Ezt az ítéletet megelőzően az áldozatnak csak azt a személyt tekintették, akit megöltek, megkínoztak vagy eltűntettek, egyéb bűncselekmények mellett. Ez a határozat a bűncselekmény közvetlen áldozatának hozzátartozóira is kiterjeszti a sértett fogalmát. A bíróság elmarasztalta az államot, hogy fizessen kártérítést az eltűnt személy testvéreinek az okozott morális sérelem miatt. A bíróság szerint ők közvetett áldozatok voltak, tehát nem kellett bizonyítaniuk az érzelmi kötődésüket az áldozathoz, elég volt a vérrokonság ténye.

A Garrido és Baigorra kontra Argentína ügyben 1996-ban hozott ítéletben megállapították, hogy *„Argentínának jogi kötelessége az eltűnéshez vezető tények kivizsgálása [...], valamint az eljárás lefolytatása és az elkövetők, vagy társaik és az eseményekben részt vevő valamennyi személy szankcionálása.”* (Garrido és Baigorra kontra Argentína ügy).

Ebben az esetben dokumentálták, hogy a garanciák kötelezettsége különbözik a helyreállítás kötelezettségétől, megállapítva, hogy az emberi jogok megsértésének áldozata lemondhat az esedékes kártérítésről, és az államnak nem kell fizetnie, de ha az adott személy megbocsát a jogsértés okozójának, ez nem mentesíti az államot a szankcionálási kötelezettség alól, kivéve az egyén kérelmére üldözhető bűncselekmény esetén (Garrido y Baigorria vs. Argentína ügy).

Az intézkedés arányosságáról, ha az intézkedés szükséges és megfelelő, és ha nem létezik más alternatíva a cél elérésére, fontos megemlíteni például a Neira Alegria és társai kontra Peru ügyet. A San Juan Bautista börtön egyik csarnokában 118 elítélt halálának jogosságát vizsgáltál. Ez annak a perui haditengerészet által kiadott parancsnak a következménye volt, amely a csarnok lerombolására szólt, miután a lázadó rabok megadták magukat. Az ítéletben úgy vélték, hogy Perunak kötelessége és joga volt végrehajtani a lázadás levezését. Ez három tisztviselő túszként való fogva tartását, négy másik tisztviselő sérülését és egy lövöldözést eredményezett, amely halálos áldozatokat követelt a lázadást felszámolni próbáló erők és a lázadók között. Az IACHR a fent említett körülményekre vonatkozóan bevezette a „demokratikus társadalomban való szükségesség” mércéjét, és hozzátette, hogy a perui jog nem teszi lehetővé a hatalom korlátlan gyakorlását. Több bizonyíték alapján arra a következtetésre jutott, hogy az ügy elemei nem indokolták az alkalmazott erő mértékét (Neira Alegria és mások kontra Peru ügy).

Hasonló volt a helyzet a Durand és Ugarte kontra Peru ügyben is. Az IACHR megállapította, bizonyítható, hogy egy pavilont a perui haditengerészet erői romboltak le, akik a lázadás veszélye miatt aránytalan erőszakot alkalmaztak (Durand y Ugarte vs. Peru ügy).

Kivizsgálási kötelezettség

A kivizsgálási kötelezettségnek vannak olyan aspektusai, amelyek nem egyértelműek a 4. cikkben és annak értelmezésében. Az egyik ilyen a megsértett jog azonosítása abban az esetben, ha az nem felel meg a kivizsgálási, eljárási és szankcionálási kötelezettségnek, valamint annak meghatározása, hogy kik ismerhetők el e kötelezettség megsértésének áldozataként.

Medina Quiroga kiemeli, hogy az IACHR szerint az államnak hivatalból kell eljárnia a vizsgálat, az eljárás és a szankciók tekintetében. Ez a kötelezettsége jogi kötelesség, amelyet teljesítenie kell, függetlenül attól, hogy az erőszak milyen ágensnek tulajdonítható. Ezt a kötelezettséget szabályszerűen, szükségszerűen és megkülönböztetés nélkül kell teljesíteni. A fent említettek a kivizsgálási, eljárási és szankcionálási kötelezettséggel összefüggésben az Emberi Jogok Amerikai Egyezményével való összeegyeztethetlenséget és következésképpen a büntetlenség jelenségét eredményezik. Ez a kifejezés úgy határozható meg, mint *„az amerikai egyezmény által védett jogok megsértéséért felelős személyek vizsgálatának, büntetőeljárásának, elfogásának, bírósági eljárásának és elítélésének hiánya”* (Medina Quiroga, 2005).

Medina Quiroga megállapítja, hogy a vizsgálati kötelezettség akkor szükséges, ha a halálesetet szándékosan okozták, valamint akkor, ha az nem a kívánt erőszak alkalmazásának eredménye. Az első típusú eset az, amely a jelen kutatás tárgyát képezi. A kivizsgálási kötelezettség kiegészítésének fontosságát az IACHR néhány ítéletében kiemelte, amikor megállapította, hogy *„elfogadhatatlanok az elévülés rendelkezései vagy a nemzeti jog bármely olyan akadálya, amely az emberi jogok megsértéséért felelős személyek kivizsgálásának és szankcionálásának elkerülésére irányul”* (Bulacio ügy, Trujillo Oroza ügy, Barrios Altos ügy).

Továbbá úgy tekinthető, hogy ez kötelezettség az élethez való joghoz (vagy a személyes integritáshoz való joghoz, amelyek egymással összefüggnek). Ha e kötelezettségnek nem tesznek eleget, az sérti ezeket a jogokat (Medina Quiroga, 2005).

A nyomozás, a vizsgálat, a büntetőeljárás és a szankcionálás feladatát *„komolyan kell venni, és nem egyszerű formalitásként eleve eredménytelenségre*

ítélni” (Bulacio ügy, Trujillo Oroza ügy, Barrios Altos ügy). A bírósági eljárást megelőzően komoly vizsgálatra van szükség a harmadik személy által okozott haláleset körülményeinek megállapítása érdekében. Ez szükséges annak eldöntéséhez, hogy van-e alapja annak, hogy az állam gyakorolja büntető jogkörét, a függetlenség és pártatlanság garanciáit követeli a nem bírósági szervektől, amelyek a vizsgálat első feladatait végzik (Medina Quiroga, 2005).

Ezt állapították meg a fent említett Velásquez Rodríguez kontra Honduras ügyben, ahol kimondták: „*Honduras megsértette Ángel Manfredo Velásquez Rodríguez sérelmére az amerikai egyezmény 4. cikkében elismert élethez való jog biztosításának kötelezettségét.*” (Velásquez Rodríguez kontra Honduras ügy).

Medina Quiroga megemlíti a Blake vs. Guatemala ügyet, ahol az IACHR úgy döntött, hogy ebben a kérdésben nem illetékes. Ez azért volt lehetséges, mert az IACHR megállapította, hogy az élethez való jog megsértéséről nem volt jogosult értesülni. Ugyanis az áldozat holttestét megtalálták, és megállapították, hogy Blake úr halála és elrablása megelőzte azt az időpontot, amikor Guatemala állam elismerte az IACHR joghatóságát (Blake vs. Guatemala ügy).

Ez az ítélet a Blake úr hozzátartozóinak esetleges jogai vizsgálatának hiányával kapcsolatos problémát tárgyalja. Az ítélet az Egyesült Nemzetek Szervezete a személyek erőszakos eltűnéséről szóló nyilatkozatának 8.1. cikkét idézi, amely a hozzátartozóknak mint áldozatoknak a bírósági garanciákkal való jogát foglalja magában. Ez jogot biztosít Blake úr hozzátartozóinak arra, hogy a guatemalai hatóságok érdemben kivizsgálják az eltűnést és a halálesetet. Ez magában foglalja a kártérítést is (Medina Quiroga, 2005).

Medina Quiroga szerint az IACHR nehéz helyzetbe kerülhetett volna, mivel a bíróság hatáskörébe tartozott az áldozat halálának vizsgálata, akinek a hozzátartozói az állítólagos közvetett áldozatok voltak. A hatáskör hiányának ez a problémája nem magyarázza, hogy ez az értelmezés más ügyekre is kiterjesztésre került, ahol az IACHR hatáskörrel rendelkezett, lemondva az anyagi joggal együtt járó vizsgálati kötelezettség elképzeléséről (Medina Quiroga, 2005).

A Paniagua Morales és társai (fent említett) ügyben az ítélet kimondta, hogy az állam megsértette az áldozatok élethez való jogát, mivel bebizonyosodott, hogy az állam tisztviselői voltak azok, akik több személyt megfosztottak az életüktől. De ebben a példában, a vizsgálat hiányának ellenőrzése a bizottság által az Emberi Jogok Amerikai Egyezménye 8. cikke alapján feltárt tényállás tekintetében történne:

„8.1. Minden embernek joga van ahhoz, hogy megfelelő garanciák mellett és ésszerű időn belül, a törvény által létrehozott, illetékes, független és pártatlan bíróság meghallgassa az ellene felhozott büntetőjogi jellegű vádak megalapozottsága, illetve polgári, munkaügyi, adóügyi vagy bármely más természetű jogainak és kötelezettségeinek megállapítása érdekében.

8.2. Minden bűncselekménnyel vádolt személynek joga van az ártatlanság vélelméhez mindaddig, amíg bűnösségét a törvény szerint nem bizonyították. Az eljárás során minden személyt teljes egyenlőséggel megilletnek a következő minimális garanciák:

- a. a vádlott azon joga, hogy a bíróság nyelvét nem értő vagy nem beszélő vádlottnak díjmentesen tolmács vagy fordító segítsen;
- b. a vádlott előzetes és részletes tájékoztatása az ellene felhozott vádakról;
- c. megfelelő idő és lehetőség a védelem előkészítésére;
- d. a vádlott joga ahhoz, hogy személyesen védekezzen, vagy hogy az általa választott jogi képviselő segítse, és hogy szabadon és négy szemközt kommunikáljon a védőjével;
- e. elidegeníthetetlen jog, hogy az állam által biztosított ügyvéd segítségét igénybe vehesse, akár fizetett, akár nem, ahogyan azt a nemzeti jog előírja, ha a vádlott nem védekezik személyesen, vagy nem vesz igénybe saját ügyvédet a törvényben meghatározott határidőn belül;
- f. a védelem joga a bíróságon jelen lévő tanúk kihallgatására, valamint a tényekre fényt derítő szakértők vagy más személyek tanúként való megjelenésének elérésére;
- g. az a jog, hogy ne kényszerítsék arra, hogy tanúskodjon önmaga ellen, vagy hogy bűnösnek vallja magát; és
- h. az ítélet ellen magasabb bírósághoz való fellebbezés joga.

8.3. A vádlott bűnösségének beismerése csak akkor tekinthető érvényesnek, ha az bármilyen kényszerítés nélkül történik.

8.4. A nem jogerős ítélettel felmentett vádlottat ugyanezen vádpontban nem lehet új eljárásnak alávetni.

8.5. A büntetőeljárás nyilvános, kivéve, ha az igazságszolgáltatás érdekeinek védelme érdekében szükséges. A Blake-ügy néhány hónappal a Paniagua Morales előtt volt, és ennek okaként a Bíróság nem vette figyelembe a közvetett áldozatok fogalmát, amely ezzel az ítélettel született.” (Emberi Jogok Amerikai Egyezménye).

Egy másik tisztázandó szempont a vizsgálati kötelezettség természetével való kapcsolat. Medina Quiroga számára az igazság megismerése a jóvátétel fontos része. Eszerint a nyomozási kötelezettségnek két célja van: megelőzni és a megelőzés révén kielégíteni (Medina Quiroga, 2005). Megállapítja, hogy az állam nélkülözhetetlen ismérve a jog garantálása, amely magában foglalja a jóvátételt is. Az élethez való jog megköveteli, hogy az állam rendelkezzen a jóvátétel mechanizmusaival és módjaival arra az esetre, ha az élethez való jog sérül. Az igazság is a jóvátétel egyik formájának tekinthető. A jóvátétel

általában pénzbeli kártérítésből áll, de más módozatokra is szükség lehet (Medina Quiroga, 2005).

A bíróság pénzbeli kártérítést rendelt el az elhunyt áldozat hozzátartozói számára, amelyet egy későbbi szakaszban a háttérítéletben rendszerint megállapított. A kártérítés ellenére az IACHR más lehetséges jóvátételt is elrendelhet, például az eltűnés bűncselekményének tipizálását az adott ország belső jogrendszerében. A jóvátétel másik formája az áldozat maradványainak felkutatása és a hozzátartozóknak való átadása (Medina Quiroga, 2005).

A szerző szempontjából az említettek közül az a következtetés vonható le, hogy az élethez való jog védelmének kötelezettsége megköveteli az államtól, hogy visszatartó intézkedéseket tegyen, megelőzze és ellenőrizze a harmadik fél általi emberélet megvonását, és jóvátegye e jog megsértését. Ezek az intézkedések nem írhatók le pontosan minden egyes esetre, de az államoknak eleget kell tenniük a garanciakötelezettség központi célkitűzésének, és a lehető legjobb formát kell választaniuk annak érdekében, hogy csökkentsék az élethez való jog megsértésének lehetőségét, és ha az élethez való jog megsértésére sor kerül, akkor meg kell tenniük a szükséges intézkedéseket annak érdekében, hogy a jogsértés ne legyen büntetlen, és hogy az áldozatot ért erkölcsi és anyagi kárt megtérítsék (Medina Quiroga, 2005).

Medina Quiroga meghatározza az eltűnések jelensége és az élethez való jog közötti kapcsolatot. Az általam hivatkozott ügyekben az IACHR azt az utat választotta, hogy az eltűnés tényét az Emberi Jogok Amerikai Egyezményében foglalt emberi jogok megsértése alapján írja le, de anélkül, hogy meghatározta volna, hogy ezeket a jogsértéseket egységesen kell kezelni (Medina Quiroga, 2005).

Az IACHR kijelentette: a megsértett jogokról szólva az eltűnés *„több, az Egyezményben elismert jog többszörös és folyamatos megsértését jelenti. Az eltűnések gyakorlata magában foglalja a fogvatartottak kivégzését, titokban és ítélet nélkül, amit a holttest elrejtése követ, azzal a céllal, hogy eltöröljék a bűncselekmény minden anyagi nyomát, és arra törekedjenek, hogy büntetlenül maradjanak, akik elkövették, ami az élethez való jog durva megsértését jelenti.”* (Velásquez Rodríguez vs. Honduras ügy).

Az IACHR több ítéletet hozott az erőszakos eltűnésekkel kapcsolatban, és fenntartotta a korábban megállapítottakat. Az esetek többségében az államot találták bűnösnek.

Úgy vélem, hogy a folyamat több szempontból is fejlődést mutat, mióta az IACHR az élethez való jog megsértésével kapcsolatos ítéleteket hoz.

Az első kérdés az áldozat fogalma. Amint azt a Panel Blanca-ügyben kifejtették, az áldozat fogalma nemcsak a halott vagy eltűnt személyt jelentette, hanem a közvetlen áldozat hozzátartozói is közvetett áldozatok voltak. Egy másik szempont, mely kidolgozásra került, az erőszakos eltűnések különböző esetei voltak, melyek

kezdetben különálló bűncselekményeknek tűntek, mostanra pedig az IACHR ezeket az eseteket egységnek tekinti, vagy talán jobb, ha a rendvédelmi szervek által elkövetett élethez való jog megsértésének kategóriájaként említjük. Az IACHR 1989-től napjainkig elismerte, hogy ezek az esetek hasonlóak, és hogy ezek miatt alkotnak egységet. Egy másik fejlemény az volt, hogy az IACHR előtt nem fogadtak el több kegyelmi kérvényt. Ha a hazai jog büntetlenséget biztosított az élethez való jogot megsértő bűnözőnek, és az ügy az IACHR elé került, az alapos mérlegelés és vizsgálat után dönt arról, hogy az adott személy bűnös-e vagy sem, anélkül, hogy figyelembe venné az amnesztia vagy a büntetlenség lehetőségét. Ezek a helyzetek a hazai bíróságokon is ritkábban fordultak elő.

Egy másik előrelépés az áldozat vagy a hozzátartozók kárpótlása volt. Az ügyek evolúciója azt mutatja, hogy az IACHR komolyan vette ezt a kérdést, és ítéleteiben a károsultaknak nyújtott jóvátétel számos módját határozta meg. Végül, az IACHR csak olyan ügyeket vehet fel, amelyekről a hazai jogrendszer minden lépcsőfokán döntöttek, de jogosult felülvizsgálni, hogy az állami felek vizsgálata hatékony és pártatlan volt-e, és hogy az állam hivatalból vizsgálta, feldolgozta és szankcionálta-e a bűncselekményeket. Ha ez nem történt meg, az IACHR szankcionálja az államot a tényleges nyomozás hiánya miatt.

A rendvédelmi szervek által alkalmazott erőszak arányossága

Az arányosságot is meg kell vizsgálni, hogy ezekből az esetekből teljes képet lehessen alkotni. Ez fontos témája az élethez való jog rendvédelmi szervek általi megsértésének, amikor olyan erőszakot alkalmaznak, amely nem áll arányban az adott szituációval, amellyel szembesülnek.

Az IACHR-ben több ítéletet is találhatunk az erőszak alkalmazásának aránytalanságával kapcsolatban. Ilyen például a fent említett Neira Alegría és társai kontra Peru ügy. Azért választottam ezt az ügyet, mert ez egy jó példa a rendvédelmi szervek aránytalan erőszakhasználatára, amelyből megállapítható, hogy esetenként hogyan reagálnak túl egy adott helyzetre, és ennek eredményeképpen emberek halnak meg, miközben ezek a halálesetek elkerülhetők lettek volna. Ez az ügy az állam védelmi szervei által alkalmazott aránytalan erőszakra szól. Ebben az ügyben megállapították az állam pozitív kötelezettségét az élethez való jog védelmére vonatkozóan.

Megsértették az emberi jogokról szóló amerikai egyezmény 4. cikkében foglalt élethez való jogot. Ez az ítélet az államnak az erőszak alkalmazásához való jogával kapcsolatos, jóllehet a rend fenntartása érdekében ez az élet elvétele is magában foglalja. Annak ellenére, hogy ebben az esetben lázadás volt egy

börtönben, és a rabok nagyon agresszívak voltak, és fegyverük volt, megállapították, hogy a kormány olyan parancsokat adott, amelyek következtében indokolatlanul sok haláleset történt. Az adott helyzetben, amellyel szembenéztek, a biztonsági erők részéről aránytalan volt az alkalmazott harci potenciál és erőszak nem megfelelő mértékű használata. Az aránytalan erőszak alkalmazása tekintetében joggal vonható le az az észszerű következtetés, hogy az embereket önkényesen megfosztották az életüktől. Az IACHR megállapította, annak ellenére, hogy az államnak joga és kötelessége a törvényesség és a belső rend fenntartása, akár erőszak alkalmazása mellett is, ez a jog nem jelentheti az élet védelmére vonatkozó kötelezettség megsértését, amely minden demokratikus állam végső célja (Neira Alegria vs. Peru ügy).

Az aránytalan erőszak alkalmazásának másik példaértékű esete az IACHR Bulacio vs. Argentína ügye. Ez egy példa a rendőri brutalitásra, amikor a rendőri erők letartóztattak egy fiút, akit halálra vertek. Az IACHR megállapította, hogy ez a gyakorlat összeegyeztethetetlen az emberi jogok tiszteletben tartásával. Az IACHR megállapította, hogy az államnak meg kell akadályoznia, hogy a rendvédelmi szervek vagy a fennhatóságuk alatt eljáró harmadik fél megsértse az Emberi Jogok Amerikai Egyezményében rögzített jogokat. Kijelentette, hogy a rendvédelmi szerveknek tiszteletben kell tartaniuk a joghatóságuk alá tartozó minden személy élethez való jogát (Bulacio vs. Argentína ügy).

Ezután a Massacre La Rochela vs. Colombia ügyben a kolumbiai állam elismerte a tényeket, és részben ellensúlyozta a keresetet. Az IACHR megállapította az Emberi Jogok Amerikai Egyezménye 4. cikkének megsértését, az állam felelős volt az igazságügyi bizottságot integráló 12 tisztviselő haláláért, és a három túlélőre vonatkozó cikk megsértése is fennállt. Az IACHR elfogadta az állam nemzetközi felelősségét az 1989. január 18-án történt eseményekért (La Rochela vs. Kolumbia mérszárlás ügy).

Egy másik releváns ügy a rendőri brutalitásról a Landaeta Mejías testvérek és mások kontra Venezuela ügy. Ebben az ítéletben az IACHR megerősítette, hogy Venezuela nem tett eleget azon kötelezettségének, hogy az erőszak alkalmazására vonatkozó megfelelő jogszabályok révén garantálja az élethez való jogot (Brothers Landaeta Mejías and Other vs. Venezuela ügy).

Végül az Omeara Carrascal és mások kontra Kolumbia ügyben az IACHR megállapította a kolumbiai közbiztonsági erők tagjai és a félkatonai csoportok közötti kapcsolatok meglétét (Omeara Carrascal és mások kontra Kolumbia ügy). Igazolták azt a kapcsolatot, amelyet ezek a csoportok akkoriban a Nemzeti Hadsereg, a Nemzeti Rendőrség és a Biztonsági Igazgatási Osztály tagjaiból álló Unidad Nacional Antisecuestro y Extorsión (UNASE) nevű állami biztonsági szervvel tartottak fenn.

Ezeknek az eseteknek a feldolgozása fontos annak megértéséhez, hogy a rendvédelmi szervek hogyan alkalmazhatnak olyan szélsőséges erőszakot, amely szükségtelen halálesetekhez vezet. Fontos megérteni, hogy a rendvédelmi szervek nagy nyomás alatt vannak ezekben a helyzetekben, azonban a kiképzésük arra irányult, hogy feszültség alatt is képesek legyenek intézkedni. Ezért fel kell készülniük az efféle helyzetekre, értékelnük kell a körülményeket, és meg kell próbálniuk elkerülni, hogy az áldozatok száma indokolatlanul magas legyen. Fontos megvizsgálni ezeket az eseteket a rendvédelmi szervek szempontjából, hogy ha a jövőben hasonló helyzetbe kerülnek, megértsék a helyzetet, amellyel szembesülnek, és a közöttük és a velük találkozó emberek között fennálló eltérő viszonyokat.

Következtetés

Ez a tanulmány azt próbálja bemutatni, hogyan működik az Amerika-közi Emberi Jogi Bíróság, és hogyan dönt az élethez való jognak az állam rendvédelmi szervei által történő megsértésével érintett ügyekben. Az a cél, hogy bemutassuk, miként kezdett el az IACHR a kezdetektől fogva elmarasztalni országokat a védelmi szerveik által elkövetett súlyos jogsértések és emberiesség elleni bűncselekmények miatt, amelyek személyek erőszakos eltűnésével kapcsolatosak. Az IACHR számos esetben hozott már ítéletet ezzel a bűncselekménnyel kapcsolatban. A többségükben az államot találták bűnösnek.

Megfigyelhető, hogy az IACHR az ebben a szakaszban megnevezett esetek közül több esetben is elítélte az államot az élethez való jog megsértése miatt.

Az általam választott irodalom segítette a tanulmány szerkezetének kialakításában. Az élethez való jogról eltérő meglátásokkal rendelkező szerzők összehasonlításával sikerült megállapítani, hogy miért olyan nehéz és érdekes ezt a jogot ilyen szűkített perspektívából vizsgálni. Medina Quiroga szövege is ezt a megközelítést adta a 4. cikk megértéséhez, és ahhoz, hogy hogyan lehet különböző nézőpontokból értelmezni, amit ebben a tanulmányban el akartam érni. Nem könnyű feladat megérteni és alkalmazni az élethez való jogot ezekben az esetekben, és ezért nagyon fontos, hogy az IACHR hogyan dönt az e jog megsértésével kapcsolatos ügyekben. Az volt az elképzelésem, hogy egy kibővített körképet adjak arról, hogyan döntött az IACHR az elmúlt években az élethez való joggal kapcsolatban, és milyen fejlődésen ment keresztül az élethez való joggal összefüggésben 34 éves fennállása alatt. Továbbá fontos látni, hogy a jog folyamatosan fejlődik, és hogy ez a bíróság ezt az idők során folyamatosan követte.

Remélem, hogy az IACHR jövőbeni gyakorlatában több olyan ügyben fog dönteni, amely az élethez való jog megsértésével kapcsolatos, mint eddig. Így lehetséges, hogy a jövőben a rendvédelmi szervek és az élethez való jog megsértésének más felelősei tartózkodni fognak az atrocitások elkövetésétől. Fennáll a lehetősége annak, hogy az IACHR által kialakított gyakorlatnak köszönhetően az élethez való jog megsértésével kapcsolatos esetek száma csökkenjen. Ezen túlmenően elképzelhető, hogy az élethez való jog megsértésének kevesebb esete kerül az IACHR elé, mivel azokat a hazai bíróságokon meg lehet oldani.

Felhasznált irodalom

- Bom Costa Rodrigues, R. C. (2005). El Nuevo Concepto del derecho a la vida en la jurisprudencia de la Corte Interamericana de Derechos Humanos. [Az élethez való jog új fogalma az Amerika-közi Emberi Jogi Bíróság joggyakorlatában]. *Revista del Foro Constitucional Iberoamericano*, 1(9), 74–112.
- García-Huidoboro, R. F. (2014). Concepto de Derecho a la Vida. [Az élethez való jog fogalma]. *Magazine Ius et Praxis*, (1), 261–300.
- IACHR. Case Blake V. Guatemala. Merits. Judgment 24 January 1998. Series C No. 36.
- IACHR. Case Bulacio V. Argentina. Merits. Judgment 18 September of 2003. Series C No. 100.
- IACHR. Brothers Landaeta Mejías and Other V. Venezuela. Merits. Judgment of 27 of August 2014. Series C No. 281.
- IACHR. Case Durand y Ugarte V. Peru. Fondo. Judgment 16 August of 2000. Series C No. 68.
- IACHR. Case Garrido y Baigorria V. Argentina. Merits. Judgment 2 February 1996. Series C No. 26.
- IACHR. Case of the “Panel Blanca” (Paniagua Morales y otros) V. Guatemala. Merits. Judgment 8 March of 1998. Series C No. 37.
- IACHR Omeara Carrascal and Other V. Colombia. Merits. Judgment of 21 November of 2018. Series C No. 368.
- IACHR. Massacre La Rochela V. Colombia. Merits. Judgment of 11 May 2007. Series C No. 163.
- IACHR. Case Neira Alegría and others V. Peru. Merits. Judgment 19 January of 1995. Series C No. 20.
- IACHR. Case Velásquez Rodríguez V. Honduras. Merits. Judgment 29 July of 1988. Series C No. 4.
- Isaac, J. C. (1996). A new guarantee on earth: Hanna Arendt on Human Dignity and the Politics of Human Rights. [Új garancia a világban: Hanna Arendt az emberi méltóságról és az emberi jogok politikájáról]. *The American Political Science Review*, 90(1), 61–73.
- Medina Quiroga, C. (2005). *La Convención Americana: Vida, Integridad Personal, Libertad Personal, Debido Proceso y Recurso Judicial*. [Az amerikai egyezmény: élet, személyes integritás, személyes szabadság, tisztességes eljárás és bírósági jogorvoslat]. Centro de Derechos Humanos.

A cikkben található online hivatkozás

URL1: *Vida by Real Academia Española*. <https://dle.rae.es/vida?m=form>

Alkalmazott jogszabályok

American Convention on Human Rights [Amerikai Emberi Jogi Egyezmény]

European Convention of Human Rights [Európai Emberi Jogi Egyezmény]

International Covenant of Economic, Social and Cultural Rights [Nemzetközi Egyezségokmány a Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogokról]

Inter-American Convention about Enforced Disappearance [Amerika-közi egyezmény az erőszakos eltűnésről]

Inter-American Convention on Forced Disappearance of Persons [A személyek erőszakos eltűnéséről szóló Amerika-közi egyezmény]

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Kaliman S. J. (2024). Az élethez való jog fejlődése és alakulása az Amerika-közi Emberi Jogi Bíróságon. *Belügyi Szemle*, 72(12), 2375–2397. <https://doi.org/10.38146/BSZ-AJIA.2024.v72.i12.pp2375-2397>

Nyilatkozatok

Összeférhetetlenség

A szerző nem jelentett összeférhetlenséget.

Finanszírozás

A szerző nem kapott pénzügyi támogatást a kutatáshoz, a szerzőséghez és/vagy a cikk publikálásához.

Etikai nyilatkozat

Jelen cikkhez nem kapcsolódik adatkészlet.

Nyílt hozzáféréssel szembeni tájékoztatás

Jelen cikk a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY NC-ND 2.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.0/>) feltételei szerint publikált Open Access közlemény, melynek szellemében a cikk bármilyen médiumban szabadon felhasználható, megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje feltüntetésre kerülnek.

Levelező szerző

A cikk levelező szerzője Kaliman Sabrina Judith, aki a kalimansabrina@gmail.com e-mail címen érhető el.